

Els últims i pitjors casos de saquejos han tingut lloc a Síria i a Iraq. El Departament d'Estat d'EUA n'ha publicat diverses imatges per satèl·lit.

El gris és negre

El gris és negre. Berlín vol limitar el negoci milionari de les espoliacions de patrimoni cultural amb normes estrictes, però als museus alemanys s'hi exposen objectes sense una identificació clara de l'origen.

A Hermann Parzinger li agrada explicar la història que va viure fa quinze anys al nord del Pakistan sota el so d'un kalàixnikov: va sorprendre un grup de saquejadors que buidaven un temple budista. L'arqueòleg i els seus companys van fugir.

Al cap de poc, al juliol del 2001, mentre treballava amb un equip d'excavació

russo-alemany a la república siberiana de Tuvà, va trobar-se amb un tresor gegantí dels escites, un poble nòmada que va viure fa 2.700 anys a l'estepa de l'Àsia Central. Des d'aleshores, una esquadra d'homes armats els han hagut de protegir dia i nit, tant a ells com el tresor.

A Alemanya no hi ha gaires gestors culturals que puguin explicar històries

com aquestes. El president de la Fundació del patrimoni cultural prussià és lluitador d'arts marcial, ostenta un cinturó negre (de segon dan) i ha guanyat el campionat de judo de Berlín diverses vegades en la seva categoria. Tanmateix, amb una sola qüestió es pot fer perdre l'equilibri a l'expert en prehistòria Parzinger.

Als museus estatals de Berlín, quan es van deixar d'adquirir peces estrangeres provinents del comerç d'objectes d'art?

Bé, quan? Parzinger no n'està segur tampoc, però ja fa prou temps que és el cap d'una de les institucions artístiques més importants del món per saber que es tracta d'un tema que es barreja amb la política.

Aquesta setmana, Parzinger organitza amb alguns col·laboradors un gran congrés internacional a Berlín. "El patrimoni cultural en perill. Els espoliadors i el comerç il·lícit". La conferència de dos dies al Ministeri

d'Afers Estrangers vol preparar el terreny per enfortir la legislació actual de protecció del patrimoni. El Govern alemany ha criticat amb duresa el paquet de lleis que va aprovar l'any 2007 i conclouen que una millora és imprescindible i urgent, segons han fet constar en un comunicat del Parlament.

Segons el Govern, als museus, tot i que sigui una pràctica habitual comprar peces d'origen poc clar, en el comerç d'objectes d'art encara s'ofereixen i es venen exemplars sostrets o robats. Com molts arqueòlegs, Parzinger vol que s'endureixin de manera dràstica les lleis per restringir, encara que sigui en part, el negoci milionari d'antiguitats il·legals.

Parzinger truca a la seva assessora jurídica, que està reunida. Ha de venir de tota manera. Compres del comerç d'objectes d'art?

Sí, diu l'assessora, a la dècada dels vuitanta van comprar la col·lecció de gerros antics de Pulla. Anys més tard, uns quants investigadors alemanys i italians es van començar a interessar pel cas. Uns *carabinieri* de Roma van anar a Berlín per verificar les dades i interrogar el director de la col·lecció com a testimoni. Tot correcte. No hi havia cap indici que suggerís que s'haguessin espoliat d'Itàlia.

I a part d'això? Res més, no hem comprat res, assegura l'assessora, però Parzinger està inquiet i ordena als seus museus d'arqueologia que redactin immediatament un informe.

Dijous passat, truca a *Der Spiegel*. Els museus sí que van comprar peces. També es varen acceptar donacions, l'origen de les quals no sempre era conegut. Tampoc gaire, ni res d'espectacular: recipients antics, plaques amb escrits cuneïformes, segells cilíndrics mesopotàmics; poc espectacular, però problemàtic.

Els museus han rebut ordres de comprovar la provenença de totes les peces que s'hagin incorporat a les col·leccions després de 1970. A cada museu s'ha designat un encarregat. Parzinger promet que "si es pot demostrar que l'origen d'una peça no és legal, estem disposats a retornar-la".

Els saquejos del Museu Nacional a Bagdad després de l'entrada de les tropes d'Estats Units i les imatges dels

llocs de culte dels països on hi ha guerres civils a l'Orient Pròxim i a Àfrica han canviat de direcció el debat a Alemanya. El que semblava moral dècades i dècades, ja no és justificable.

L'espoli i el comerç il·legal amb troballes arqueològiques destrueixen el patrimoni cultural de la humanitat. És una catàstrofe el que passa ara mateix a Iraq i Síria davant de la mirada del món sencer. Tanmateix, la magnitud i els efectes són difícils de mesurar.

En un estudi de l'FBI d'aquest juny (*Intelligence Threat Study*), l'FBI va llistar dotze sectors en què no es coneix prou bé la situació del comerç amb antiguitats. Una petita selecció:

—Valor del comerç il·legal d'antiguitats a EUA.

—Lloc d'actuació de les xarxes mundials més grans.

—Nombre de comerciants americans d'art involucrats en la compra d'objectes robats.

—Abast de la cooperació de governs estrangers o americà en el comerç il·legal.

—Possibles activitats criminals de les xarxes especialitzades en el comerç d'antiguitats.

—Mètode de transferència dels beneficis del comerç il·legal d'EUA als països d'origen.

—Identitat i procedència dels transportistes més actius. Possible participació en el tràfic de drogues, de persones o de qualsevol altra indole.

Segons l'estudi de l'FBI, les autoritats americanes havien tornat més de 7.000 peces a 26 països. Tanmateix, és ben probable que només representi una fracció del total d'objectes a EUA.

Si es donessin unes xifres exactes del volum mundial del comerç il·legal, no serien gaire fiables, variarien molt. "Es calcula que és de dos mil milions de dòlars anuals, hi ha qui afirma que el volum és comparable al del tràfic de drogues o d'armes."

Els últims i pitjors casos de saquejos han tingut lloc a Síria i a Iraq. El Departament d'Estat d'EUA ha publicat diverses imatges per satèl·lit d'alta resolució d'algunes excavacions a Síria que donen prou motius per imaginar el nivell de destrucció. A través d'aquestes activitats, que van durar dos anys, les restes de Dura Europos presenten un paisatge semblant a la Lluna per la quantitat ingent de forats excavats.

Fa tres setmanes, van convidar a París un grup d'experts del Consell Internacional de Museus per confrontar la informació sobre la situació de la regió. No van avançar gaire. Un participant comenta: "És un forat negre".

Hermann Parzinger, president de la Fundació del patrimoni cultural prussià.

Moltes peces exposades als museus provenen de saquejos

És clar que a Síria i al nord d'Iraq s'hi roba molt. No s'escapa a ningú tampoc que les autoritats turques i libaneses han pogut rescatar moltes peces durant els darrers mesos. A Turquia hi ha magatzems plens d'antiguitats confiscades i ja se'n troben a mercats de Turquia i del Líban.

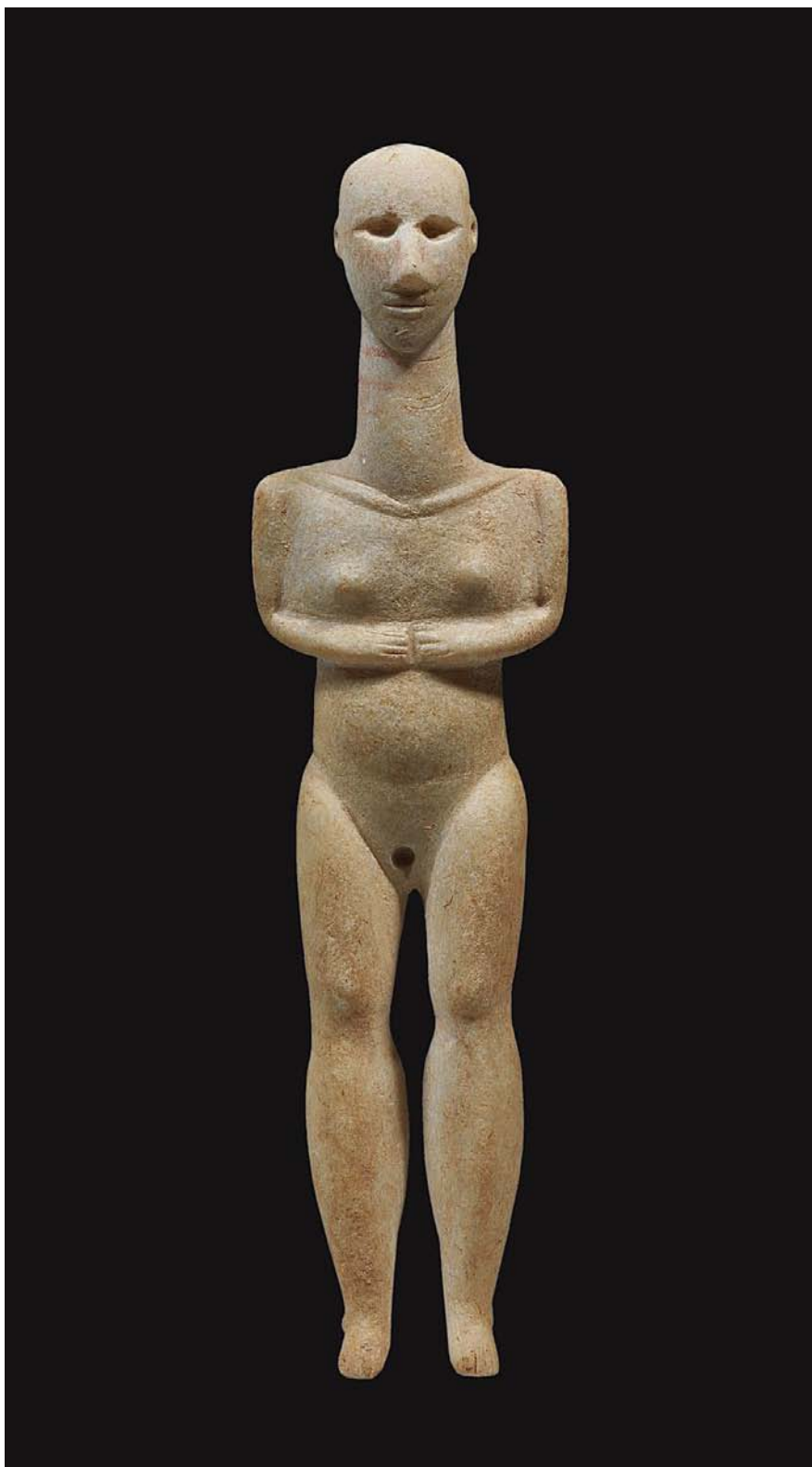
Tot i això, una gran part ha desaparegut. Els comerciants asseguren la seva innocència, afirmen que ja no els ofereixen res d'Orient Pròxim i el flux de les institucions que abans en compraven s'ha aturat. Què se n'ha fet, d'aquestes peces robades?

No costa gaire imaginar que d'aquí a 10 o 15 anys quedin oblidades als magatzems i que vagin apareixent en el comerç internacional amb papers falsificats, un cop passat tot l'enrenou dels exemplars prohibits. Tampoc no costa gaire de creure que els col·leccionistes adinerats de països àrabs o orientals estiguin guardant exemplars actualment.

Els experts només estan segurs d'un punt: en algun moment, apareixeran els exemplars. Sempre ha estat així. El 2000, Christopher Chippindale i David Gill, arqueòlegs britànics, van estudiar la fiabilitat de les procedències indicades en els catàlegs d'exemplars de set exposicions internacionals de manera sistemàtica. Va ser el primer estudi d'aquestes característiques i, de moment, no n'hi ha hagut cap de semblant.

El resultat fou sorprenent. De les 1.396 peces estudiades, el 75% no tenien dades sobre l'origen i més de 500 no tenien una "història", és a dir, apareixien per primer cop el dia de l'exposició. És un clar senyal que indica que provenien de saquejos.

Chippindale i Gill es van escarrassar verificant si les dades de procedència coincidien amb les de la darrera exposició i el resultat els va decebre. Molt sovint hi ha objectes l'origen dels quals és desconegut en una primera exposició i després els classificaven en un lloc ben concret. Ens mostra clarament que la procedència és falsa.

Molts comerciants d'art asseguren que no saben d'on provenen les peces, no tenen documents acreditatius. En la imatge peça subhastada per Sotheby's.

Des de l'aparició d'aquest estudi, el qual ha causat un gran enrenou, dins del gremi s'ha començat a parlar de la llei de Chippindale: "No importa que

valoris malament una situació, perquè sempre serà pitjor en la realitat".

Molts comerciants d'art asseguren que saben d'on provenen les peces,

però que els falta el document corresponent. “I vosaltres, que teniu encara el tiquet d’aquell moble que us van regalar els vostres pares?”, demana Vincent Geerling, president de l’Associació Internacional de Comerciants d’Antiguitats IADAA. Geerling, holandès, té un negoci a Amsterdam i col·lecciona obres pel seu compte. No, diu obertament, no coneix la procedència de les seves peces, però sí la llista dels propietaris.

Només sembla clar que hi ha pocs objectes *blancs*, és a dir, que se’n coneix amb exactitud el lloc de trobada i l’historial de propietaris. Algunes antiguitats són *negres*, perquè les havien robades de col·leccions o museus. La gran majoria són grises, perquè no se’n coneix l’origen. “Els comerciants diuen que el gris és blanc, perquè el blanc és clarament no negre” explica Luca Giuliani, arqueòleg i rector de l’Institut Wissenschaftskolleg de Berlín, i “com a arqueòlegs diem el gris és negre, perquè no és clarament blanc”.

El 1970, la Unesco va aprovar una convenció en contra del comerç amb patrimoni cultural. Alemanya va necessitar 37 anys per ratificar l’acord i incloure’l en la legislació nacional. Malgrat tot, la pressió provinent de la política exterior dels països d’origen no ho ha aconseguit reduir. Les traves legals de la llei són tan enreessades que almenys amb aquestes lleis no s’ha aconseguit retornar cap exemplar.

Tanmateix, això canviarà aviat. Monika Grütters, ministra de Cultura de la Cancelleria alemanya, prepara una nova llei que entrarà en vigor al començament del 2016. Només es podran comprar i vendre els objectes que tinguin una llicència d’exportació del país d’origen. A més a més, se simplificaran les devolucions de patrimoni.

Per a Parzinger i per a molts dels seus companys, aquesta llei implica una justificació. Encara que Alemanya no ratifiqués l’acord de la Unesco fins al 2007, per a la resta del món aquella fou la data en què se separà el blanc del negre.

Qui comprava sense conèixer l’origen, no infringia la llei, però s’enfrontava a un problema moral. Una de les col·leccions arqueològiques més famoses arreu, la d’Orient Pròxim del Museu Britànic de Londres, va patir-ne les

“La cobdícia dels conservadors de museu, còmplice del comerç il·legal”

conseqüències al final de la dècada dels seixanta i d’ençà de llavors no adquireix més peces d’origen desconegut.

A Alemanya ha crescut la consciència que es té envers aquest problema. En els últims anys, en moltes col·leccions públiques, una nova generació de directors de museu han pres les regnes del negoci. Han de modificar l’herència dels seus predecessors que compraven en el comerç d’objectes d’art fins feia pocs anys.

Des de fa dècades, el Museu Estatal de Baden de Karlsruhe ha rebut moltes crítiques per la seva política d’adquisicions. A l’estiu va retornar a Grècia dues peces de les Cíclades i va posar punt i final a una discussió interminable. Les estàtues abstractes antigues de

les illes gregues són molt cobejades pels col·leccionistes i només podrien obtenir-se en saquejos.

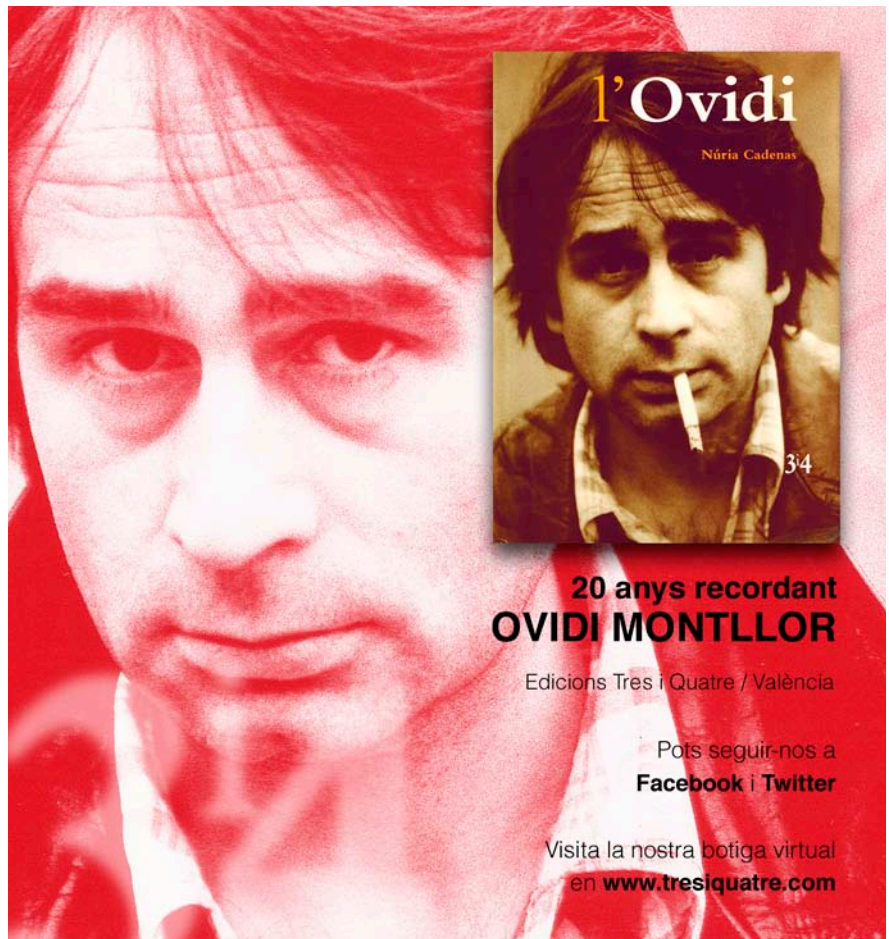
“La cobdícia i la mania dels conservadors de museu fan sovint de còmplices del comerç il·legal”, afirma Eckart Köhne, director del museu de Karlsruhe i president de l’Associació de Museus Alemanys. “En arqueologia no es pot suposar la innocència quan s’adquireixen peces que teòricament provenen d’una col·lecció suïssa anònima”.

Köhne vol que els museus facin ús de la seva responsabilitat i investiguin tant com puguin l’origen dels objectes en qüestió, tal com es fa amb les obres robades durant el Tercer Reich. La ministra Gütters vol imposar més transparència a les col·leccions: “He exigint que els museus incloguin en l’informe anual un apartat sobre la recerca de la provenença.”

Konstantin von Hammerstein

© *Der Spiegel*

Traducció d’Oriol Vallverdú

l'Ovidi
Núria Cadenas

**20 anys recordant
OVIDI MONTLLOR**

Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter

Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com